



ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία unesco



ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΙΡΥΝΘΑΣ

► συντελεστές έργου

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Αναστασία Λαζαρίδου, Δρ Αρχαιολόγος, Επίτιμη Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Νικολέττα Σαραγά, Αρχαιολόγος, Αναπληρώτρια Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

ΣΥΛΛΗΨΗ-ΙΔΕΑ

Ανδρομάχη Κατσελάκη, Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων & Επικοινωνίας, ΔΑΜΕΕΠ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΒΛΕΨΗ-ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ανδρομάχη Κατσελάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΑΞΗΣ

Νικήτας Γεωργιόπουλος, Αρχαιολόγος, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ-ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αθηνά Παπαδάκη, Αρχαιολόγος, MSc Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ-ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Ελευθερία Βλάχου, Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος
Αθηνά Παπαδάκη

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ειρήνη-Μαργαρίτα Καλομοίρη, Γραφίστρια-Μουσειολόγος
Βασίλης Δημόπουλος, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ
Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ
Ειρήνη Χαραλαμπίδη, Γραφίστρια, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΕΡΕΥΝΑ-ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης, Αρχαιολόγος Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων
Ελευθερία Βλάχου
Ιωάννης Εβρενόπουλος, Δρ Αρχαιολόγος Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων
Αθηνά Παπαδάκη

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης
Αθηνά Παπαδάκη

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Translix USCS IKE

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Radiant Technologies: Ανδρέας Σαντρουζάνος
Σπήλιος Πίστας

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Pressius Arvanitidis

► ευχαριστίες

Άλκηστις Παπαδημητρίου, Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη ΕΦΑ Αργολίδας
Βασιλική Παπαμιχαλοπούλου, Αρχαιολόγος, ΕΦΑ Αργολίδας

Ευχαριστούμε το Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδη για τη δωρεάν χρήση του εικονογραφικού υλικού από την ιστοσελίδα www.travelogues.gr

ISBN 978-960-386-607-7

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Το ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα επί των απεικονιζόμενων αρχαίων και επί των φωτογραφιών και ο Οργανισμός Διαχείρισης & Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων εισπράττει τα τέλη δημοσίευσης αυτών (©ΥΠΠΟ-ΟΔΑΠ). Χρησιμοποιούνται επίσης εικόνες με copyright ©UNESCO, ©Wikimediacommons, ©OUR PLACE The World Heritage Collection. Διαφορετική προέλευση εικόνων αναφέρεται στην ενότητα προέλευση εικόνων. Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη.

Copyright © 2023 Υπουργείο Πολιτισμού



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων
και Πολιτιστικής Κληρονομιάς



Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ 2014-2020.



Αρχαιολογικοί χώροι Μυκηνών και Τίρυνθας

Δέκα βήματα μέχρι...



1

Πρόκειται για δύο σπουδαίες αρχαίες ακροπόλεις που συνδέονται με τα ομηρικά έπη και βρίσκονται στην ανατολική Πελοπόννησο, κοντά στο Ναύπλιο.



2

Η εγγονή του Περσέα γέννησε τον μεγαλύτερο ήρωα της ελληνικής μυθολογίας, ο οποίος παραλίγο να γίνει βασιλιάς της περιοχής...

τον Ηρακλή, γιό της Αλκμήνης, εγγονής του Περσέα και κόρης του βασιλιά των Μυκηνών. Ο Δίας είχε πει στους θεούς ότι αυτός που θα γεννιόταν πρώτος από τη γενιά του Περσέα θα βασίλευε στην Τίρυνθα και στις Μυκίνες.

...τις Μυκήνες και την Τίρυνθα!



3

...όμως βρέθηκε να υπηρετεί τον βασιλιά αυτής της περιοχής, μετά από χρησμό του Μαντείου των Δελφών.

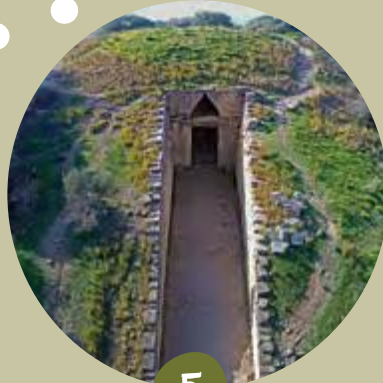
Η ζηλιάρα Ήρα επέσπευσε τη γέννηση του Ευρυσθέα, επίσης εγγονού του Περσέα, για να μην γίνει βασιλιάς ο Ηρακλής. Η Πυθία έδωσε χρησμό στον Ηρακλή να γυρίσει στην πατρίδα της μητέρας του και να υπηρετήσει τον ξάδελφό του για 12 χρόνια. Έτσι ο Ευρυσθέας του έδινε τις εντολές για τους 12 άθλους.



4

Η πιο γνωστή πόλη από τις δύο ιδρύθηκε από τον ήρωα που σκότωσε τη Μέδουσα.

Οι Μυκήνες ιδρύθηκαν από τον Περσέα, τον γιο του Δία και της Δανάης, κόρης του βασιλιά του Άργους Ακρυσίου.



5

Οι μνημειώδεις τάφοι έξω από αυτές τις δύο ακροπόλεις αποτελούν αρχιτεκτονικά επιτεύγματα της εποχής τους.



6

Οι Κύκλωπες πήραν «εργολαβία» την κατασκευή των τειχών αυτής της ακρόπολης, καθώς και μίας άλλης μεγάλης γειτονικής ακρόπολης.

Ήδη από την αρχαιότητα, τα εντυπωσιακά τείχη με τους τεράστιους λίθους αναφέρονται ως «κυκλώπεια».



7

Ο πρώτος που έκανε ανασκαφές στην περιοχή ήταν ο ερασιτέχνης αρχαιολόγος Ερρίκος Σλήμαν που έσκαψε προηγουμένως και στην Τροία.

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός ήταν άγνωστος έως τότε.



8

Ο Όμηρος αποκαλεί τη μία από τις δύο ακροπόλεις «πολύχρυση».



9

Σύμφωνα με τον μύθο, ο βασιλιάς μίας από τις δύο ακροπόλεις, ο Αγαμέμνωνας, ήταν ο αρχηγός των Αχαιών στον Τρωικό Πόλεμο.



10

Την είσοδο της μίας ακρόπολης φυλάνε δύο λιοντάρια.

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός...

Πολυχρύσοιο Μυκήνης¹



ΤΙ;

- Μυκήνες: έδρα του θρυλικού βασιλιά Αγαμέμνονα, αρχηγού των Ελλήνων στον Τρωικό πόλεμο, και το μεγαλύτερο ανακτορικό κέντρο της μυκηναϊκής περιόδου.
- Τίρυνθα: σημαντική οχυρωμένη ακρόπολη και αστικό κέντρο των μυκηναϊκών χρόνων.

ΠΟΥ;

- Π.Ε. Αργολίδας, Περιφέρεια Πελοποννήσου.

ΠΟΤΕ;

- 16ος–15ος αι. π.Χ.: απαρχές μυκηναϊκού πολιτισμού.
- 14ος–13ος αι. π.Χ.: ακμή των μυκηναϊκών κέντρων.

τι λένε οι αριθμοί:

30.000 τ.μ.

ΕΚΤΑΣΗ

η ακρόπολη των Μυκηνών



20.000 τ.μ.

ΕΚΤΑΣΗ

η ακρόπολη της Τίρυνθας

260

ΙΔΕΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

της συλλαβικής γραφής
Γραμμικής Β'



100

ΠΛΟΙΑ

έστειλε ο Αγαμέμνωνας
στον Τρωικό Πόλεμο



...στον κατάλογο της UNESCO!

Η ένταξη στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO έγινε με βάση τα παρακάτω κριτήρια:



ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ: 1999

κριτήριο i

Οι μυκηναϊκές ακροπόλεις αποτελούν εξαιρετικά επιτεύγματα της αρχιτεκτονικής.

κριτήριο ii

Τα μυκηναϊκά οικοδομήματα επηρέασαν την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής της κλασικής αρχαιότητας.

κριτήριο iii

Αποκαλύπτουν την ακμή του μυκηναϊκού κόσμου και αποτελούν μοναδική μαρτυρία για το πρώιμο στάδιο του ελληνικού πολιτισμού.

κριτήριο iv

Τα επιτεύγματα των Μυκηναίων στις τέχνες, την αρχιτεκτονική και την τεχνολογία θέτουν τα θεμέλια του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

κριτήριο vi

Το πνεύμα του μυκηναϊκού κόσμου διαποτίζει τα ομηρικά έπη που άσκησαν καταλυτική επίδραση στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία και τέχνη.



10
ΘΟΛΩΤΟΙ
ΤΑΦΟΙ
στις Μυκίνες
και στην Τίρυνθα



8 μ.
ΠΑΧΟΣ
φτάνει το τείχος
της Τίρυνθας

1. Αεροφωτογραφία της ακρόπολης της Τίρυνθας.

Περιδιαβαίνοντας στις Μυκήνες...



ΞΕΝΟΙ ΚΑΛΩΣΟΡΙΣΑΤΕ! ΕΙΣΤΕ Η ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ; ΕΙΜΑΙ Ο ΑΝΤΙΦΑΜΟΣ², ΑΚΟΛΟΥΘΟΣ³ ΤΟΥ ΑΡΧΟΝΤΑ ΜΑΣ, ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΑ⁴.



ΟΠΩΣ ΒΛΕΠΕΤΕ, Η ΠΟΛΗ ΜΑΣ ΔΕΝ ΚΙΝΔΥΝΕΥΕΙ ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑΝ! Ο ΛΟΦΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟ ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ ΣΚΕΤΟ ΟΧΥΡΟ, ΣΤΗΝ ΑΚΡΗ ΤΗΣ ΑΡΓΟΛΙΚΗΣ ΠΕΔΙΑΔΑΣ. ΑΛΛΑ ΤΟ ΚΑΜΑΡΙ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ ΤΑ **ΤΕΙΧΗ** ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΕΡΑΣΤΙΟΥΣ ΟΓΚΟΛΙΘΟΥΣ⁵! ΠΟΙΟΣ ΘΑ ΤΟΛΜΗΣΕΙ ΝΑ ΜΑΣ ΑΠΕΙΛΗΣΕΙ; ΕΔΩ ΛΕΝΕ ΟΤΙ ΤΑ ΕΧΤΙΣΑΝ ΟΙ ΙΔΙΟΙ ΟΙ ΚΥΚΛΩΠΕΣ!



ΦΤΑΣΑΜΕ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ **ΠΥΛΗ**. ΔΕΙΤΕ ΤΑ ΔΥΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙΑ ΠΟΥ ΤΗ ΦΥΛΑΝΕ ΣΑΝ ΑΓΡΥΠΝΟΙ ΦΡΟΥΡΟΙ! ΘΥΜΙΖΟΥΝ ΣΕ ΟΠΟΙΟΝ ΜΠΑΙΝΕΙ ΤΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ.



ΑΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣΟΥΜΕ ΓΙΑ ΛΙΓΟ ΝΑ ΤΙΜΗΣΟΥΜΕ ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ ΜΑΣ: ΑΥΤΟΙ ΟΙ **ΤΑΦΟΙ**⁶ ΣΤΑ ΔΕΞΙΑ ΜΑΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΠΑΛΙΟΙ, ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ, ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΚΑΤΑΓΟΜΑΣΤΕ.

... ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΤΪΦΑΜΟ



5 ΚΑΘΙΣΤΕ ΛΙΓΟ ΣΤΗΝ ΑΚΡΗ ΝΑ ΠΕΡΑΣΕΙ Η ΠΟΜΠΗ: ΠΗΓΑΙΝΟΥΝ ΔΙΠΛΑ, ΣΤΟ **ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ**. ΕΔΩ ΦΥΛΑΜΕ ΤΑ ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΔΩΡΑ ΠΟΥ ΦΕΡΝΟΥΝ ΟΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΝΑΚΤΑ.



6 ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΠΟΜΠΙΚΗ ΟΔΟ, ΠΟΥ ΘΑ ΜΑΣ ΟΔΗΓΗΣΕΙ ΕΩΣ ΤΟ ΑΝΑΚΤΟΡΟ, ΠΟΥ ΔΕΣΠΟΖΕΙ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ ΤΟΥ ΛΟΦΟΥ. ΔΕΝ ΕΧΕΤΕ ΔΕΙ ΠΙΟ ΕΝΤΥΠΩΣΙΑΚΟ **ΜΕΓΑΡΟ**⁷: ΕΔΩ ΘΑ ΣΑΣ ΔΕΧΘΕΙ Ο ΒΑΣΙΛΕΑΣ!



7 ΚΑΘΙΣΤΕ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΚΛΙΚΗ ΕΣΤΙΑ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΣΤΕ ΤΙΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΠΟΥ ΣΤΟΛΙΖΟΥΝ ΤΟΝ **ΔΟΜΟ**.



8 ΣΑΣ ΑΦΗΝΩ ΤΩΡΑ. ΜΕΤΑ, ΑΝ ΘΕΛΕΤΕ, ΘΑ ΣΑΣ ΠΑΩ ΣΤΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ⁸, ΟΠΟΥ ΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΜΑΣ ΦΤΙΑΧΝΟΥΝ ΘΑΥΜΑΣΤΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ...

...ΚΙ ΑΝ ΔΩΣΕΙ ΑΔΕΙΑ Ο ΑΝΑΚΤΑΣ, ΘΑ ΒΓΟΥΜΕ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΓΙΑ ΝΑ ΣΑΣ ΔΕΙΞΩ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΕΒΑΣΤΟΣ **ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΑΤΡΕΑ**⁹, ΙΔΡΥΤΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ.

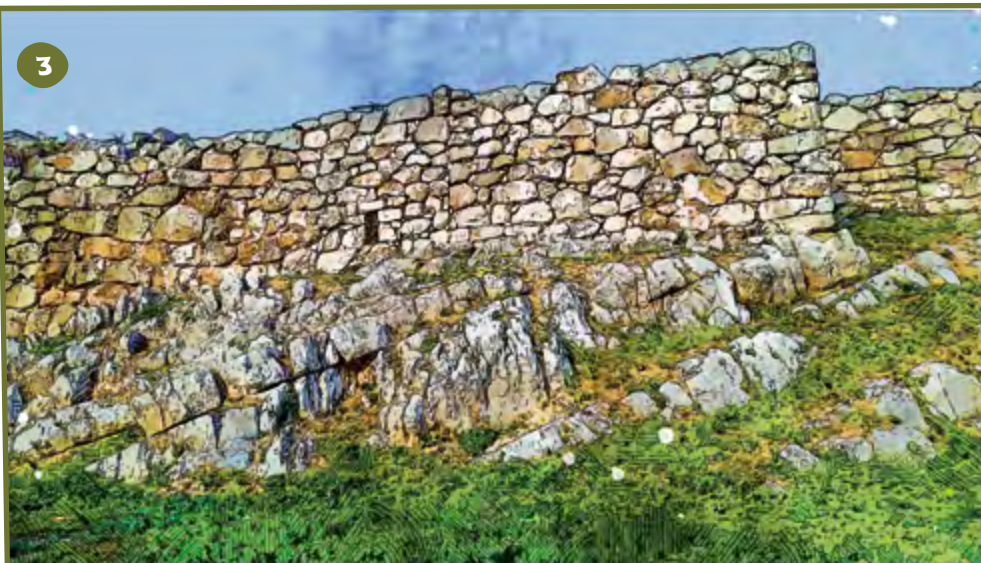
Περιδιαβαίνοντας στην Τίρυνθα...



ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ, ΤΟΞΟΤΗ¹⁰, ΗΡΘΕΣ ΝΑ ΑΝΑΛΑΒΕΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑ; ΘΑ ΑΝΑΦΕΡΕΣΑΙ ΣΕ ΕΜΕΝΑ. ΕΙΜΑΙ Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ ΤΗΣ ΤΙΡΥΝΘΑΣ, Ο ΜΕΓΑΠΕΝΘΗΣ¹¹.



ΒΛΕΠΕΙΣ ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΜΑΣ; ΤΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΕ Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΜΑΣ Ο ΑΡΓΕΙΟΣ ΠΡΙΓΚΗΠΑΣ ΠΡΟΙΤΟΣ, ΜΕ ΤΗΝ ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΩΝ ΚΥΚΛΩΠΩΝ!



ΠΡΑΓΜΑΤΙ, ΟΙ ΟΓΚΟΛΙΘΟΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟΣΟ ΜΕΓΑΛΟΙ ΠΟΥ ΑΚΟΜΑ ΚΙ ΕΝΑ ΖΕΥΓΑΡΙ ΜΟΥΛΛΑΡΙΑ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΚΟΥΒΑΛΗΣΕΙ ΟΥΤΕ ΚΑΝ ΤΟΝ ΜΙΚΡΟΤΕΡΟ¹²!



ΕΔΩ ΕΙΝΑΙ Η ΠΥΛΗ ΠΟΥ ΘΑ ΦΥΛΑΞΕΙΣ ΑΠΟΨΕ. ΕΧΕΙΣ ΠΑΕΙ ΣΤΙΣ ΜΥΚΗΝΕΣ; ΝΑΙ, ΜΟΙΑΖΕΙ ΜΕ ΤΗΝ ΠΥΛΗ ΤΩΝ ΛΕΟΝΤΩΝ.

... ΜΕ ΤΟΝ Μεγαπένον

5



ΣΤΗΝ ΑΝΩ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΥΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΓΑΡΟ¹³ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΑ: ΔΕΝ ΑΦΗΝΕΙΣ ΚΑΝΕΝΑΝ ΝΑ ΠΛΗΣΙΑΣΕΙ ΧΩΡΙΣ ΑΔΕΙΑ.

6



ΑΥΡΙΟ Η ΒΑΡΔΙΑ ΣΟΥ ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΣΤΟΝ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑ¹⁴. ΔΕΣ ΚΙ ΕΝΑ ΜΥΣΤΙΚΟ: ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΣΚΑΛΑΣ ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΝΑΣ ΛΑΚΚΟΣ, ΠΑΓΙΔΑ ΑΝ ΤΟΛΜΗΣΕΙ ΝΑ ΠΛΗΣΙΑΣΕΙ ΚΑΠΟΙΟΣ ΕΙΣΒΟΛΕΑΣ.

7



ΟΥΤΕ ΑΠΟ ΠΟΛΙΟΡΚΙΕΣ ΚΙΝΔΥΝΕΥΟΥΜΕ. ΑΥΤΕΣ ΟΙ ΚΤΙΣΤΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΕΙΣ ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΚΑΤΩ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ, ΟΙ ΣΥΡΙΓΓΕΣ¹⁵ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΕ ΔΥΟ ΥΠΟΓΕΙΕΣ ΠΗΓΕΣ.

8



ΕΝΩ ΣΤΟ ΤΕΙΧΟΣ ΤΗΣ ΑΝΩ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ, ΟΙ ΜΑΚΡΙΟΙ ΔΙΑΔΡΟΜΟΙ, ΟΙ ΓΑΛΑΡΙΕΣ¹⁶, ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΕ ΑΠΟΘΗΚΕΣ, ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΓΕΜΑΤΕΣ ΕΦΟΔΙΑ. ΚΑΛΗ ΒΑΡΔΙΑ ΤΟΙΟΤΗ!

Το περιβάλλον...

«Στην ονομαζόμενη σήμερα Αργολίδα [...] οι ποταμοί Ίναχος, Κηφισός και Αστερίων [...] αποφάσισαν να ανήκει στην Ήρα η γη και ο Ποσειδώνας τότε εξαφάνισε τα νερά τους. Και γι' αυτό ούτε ο Ίναχος ούτε άλλος κανένας από τους ποταμούς που ανέφερα έχει νερό, εκτός όταν βρέξει ο θεός.»

Παυσανίας, Ελλάδος Περιήγησις, II, 15:4–5.

Οι Μυκίνες ιδρύθηκαν ανάμεσα σε δύο ψηλούς κωνικούς λόφους, τον Προφήτη Ηλία (805 μ.) και τη Σάρα (660 μ.), πάνω σε έναν φυσικά οχυρό λόφο: βόρεια και νότια η θέση προστατεύεται από χαράδρες, έτσι η πρόσβαση γίνεται μόνον από τα δυτικά. Η στρατηγική θέση των Μυκηνών απ' όπου μπορεί κανείς να ελέγχει την αργολική πεδιάδα και τις οδικές αρτηρίες, αποδείχθηκε ιδανική για την έδρα του μυκηναϊκού βασιλείου.

Η ακρόπολη της Τίρυνθας, κτισμένη επίσης σε μία νευραλγική θέση, κοντά στη θάλασσα, δεσπόζει πάνω από τη μεγάλη πεδιάδα που απλώνεται σε μεγάλη έκταση στις παρυφές του αργολικού κόλπου.



2. Η Πύλη των Λεόντων. Σχέδιο του Otto M. von Stackelberg, 19ος αι.

«[...] Είδα μέσα στη νύχτα τη μυτερή κορυφή του βουνού είδα τον κάμπο πέρα πλημμυρισμένο με το φως ενός αφανέρωτου φεγγαριού είδα, γυρίζοντας το κεφάλι τις μαύρες πέτρες συσπειρωμένες [...]

Βουλιάζει όποιος σηκώνει
τις μεγάλες πέτρες·
τούτες τις πέτρες τις εσήκωσα
όσο βάσταξα
τούτες τις πέτρες τις αγάπησα
όσο βάσταξα
τούτες τις πέτρες, τη μοίρα μου.»

Γιώργος Σεφέρης,
«Γυμνοπαϊδία: Β΄: Μυκίνες», 1935.

3. Αεροφωτογραφία της ακρόπολης των Μυκηνών.

...και το τοπίο

- Και στις δύο ακροπόλεις, η φυσική οχύρωση που ενισχύθηκε από τα περίφημα «κυκλώπεια τείχη», σε συνδυασμό με την ύπαρξη υπόγειων πηγών, ευνόησαν την ανθρώπινη εγκατάσταση και προφύλαξη από ξένους εισβολείς. Η διαμόρφωση ευρύχωρων τεχνητών ανδρών επέτρεψε τη θεμελίωση των επιβλητικών ανακτόρων, ενώ η εύφορη αργολική πεδιάδα διασφάλισε την απαιτούμενη ευημερία των κατοίκων.
- Η Τίρυνθα εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο τις φυσικές δυνατότητες που προσέφερε η γύρω εύφορη πεδινή περιοχή. Η άφθονη γεωργική παραγωγή και το θαλάσσιο εμπόριο υπήρξαν πλουτοπαραγωγικές πηγές που ευνόησαν την οικιστική εξέλιξη της πόλης, η οποία συνέχισε να κατοικείται ακόμα και μετά τη σταδιακή κατάρρευση του μυκηναϊκού κόσμου.

Πράσινες λεπτομέρειες

Ο Περσέας, ο μυθικός ιδρυτής των Μυκηνών, λέγεται ότι έδωσε αυτό το όνομα στην πόλη γιατί, ενώ διψούσε, βρήκε έναν μύκητα (δηλαδή ένα μανιτάρι) και όταν τον τράβηξε αποκαλύφθηκε μία πηγή με άφθονο νερό, η Περσεΐα πηγή, που διατηρείται μέχρι σήμερα¹⁷.

Οι Μυκήνες και η Τίρυνθα στον χρόνο



1350 π.Χ.

ΜΥΚΗΝΕΣ

Ο λόφος τειχίζεται για πρώτη φορά και μεταβάλλεται σε ακρόπολη.



αρχές 13ου αι. π.Χ.

ΤΙΡΥΝΘΑ

Οχυρώνεται για πρώτη φορά ο χώρος της Κάτω και Μέσης Ακρόπολης.



1100 π.Χ.

ΤΙΡΥΝΘΑ

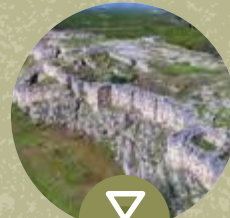
Εγκατάλειψη του οικισμού στην Τίρυνθα, όπου απομένουν λιγοστοί κάτοικοι.



14ος αι. π.Χ

ΤΙΡΥΝΘΑ

Ιδρύεται το πρώτο ανακτορικό συγκρότημα στην νότια πλευρά του λόφου (Άνω Ακρόπολη). Την ίδια περίοδο κατασκευάζεται η πρώτη οχύρωση της Άνω Ακρόπολης.



μέσα 13ου αι. π.Χ.

ΜΥΚΗΝΕΣ

Επέκταση της οχύρωσης και κατασκευή της Πύλης των Λεόντων. Στον τειχισμένο χώρο εντάσσονται ο Ταφικός Κύκλος Α, το Θρησκευτικό Κέντρο και κτηριακά συγκροτήματα στην δυτική και ανατολική πλευρά της ακρόπολης.

ΤΙΡΥΝΘΑ

Εκτεταμένο οικοδομικό πρόγραμμα.



1200 π.Χ.

ΜΥΚΗΝΕΣ

Νέα οικοδομική φάση στο ΒΑ τμήμα του ανακτόρου. Το ανάκτορο και πολλά κτήρια της ακρόπολης καταστρέφονται από πυρκαγιά. Ορισμένα κτίσματα, όπως το Θρησκευτικό Κέντρο, ανακατασκευάζονται και παραμένουν σε χρήση μέχρι το 1100 π.Χ.

ΤΙΡΥΝΘΑ

Η Τίρυνθα καταστρέφεται, πιθανότατα από σεισμό. Ο χώρος ανοικοδομείται και χτίζονται νέες οικίες στην Κάτω Ακρόπολη. Έξω από την ακρόπολη, ο οικισμός αυξάνεται σε μέγεθος.



16ος–15ος αι. π.Χ.

ΜΥΚΗΝΕΣ

Απαρχές μυκηναϊκού πολιτισμού. Κατασκευή Ταφικού Κύκλου Β (1650–1550 π.Χ.) και Ταφικού Κύκλου Α (1600–1500 π.Χ.).



5ος αι. π.Χ.

ΤΙΡΥΝΘΑ

Οι Τίρυνθοι χάνουν την πολιτική τους αυτονομία και εξορίζονται από τους Αργείους.



468 π.Χ.

ΜΥΚΗΝΕΣ

Το γειτονικό Άργος κατακτά τις Μυκήνες και κατεδαφίζει τμήματα της οχυρωμένης ακρόπολης.



323–31 π.Χ.

ΜΥΚΗΝΕΣ

Οι Αργείοι ιδρύουν στον λόφο των Μυκηνών μία «κώμη», επισκευάζουν τα προϊστορικά τείχη και τον αρχαϊκό ναό, και κατασκευάζουν ένα μικρό θέατρο πάνω από το δρόμο του θολωτού τάφου της Κλυταιμνήστρας.



Βυζαντινή περίοδος

ΤΙΡΥΝΘΑ

Στην Άνω Ακρόπολη ιδρύεται ένας κοιμητηριακός ναός και πιθανότατα ένας μικρός οικισμός, στα δυτικά της Ακρόπολης.



Βενετοκρατία

ΤΙΡΥΝΘΑ

Η Τίρυνθα αναφέρεται στις βενετσιάνικες πηγές ως Napolì vecchio (παλαιό Ναύπλιο).



1379

ΤΙΡΥΝΘΑ

Κατάκτηση του Άργους από τους Τούρκους.



18ος–19ος αι.

ΜΥΚΗΝΕΣ

Περιηγητές και αρχαιόφιλοι επισκέπτονται την περιοχή, προχωρώντας συχνά σε λεηλασίες.



1876

ΜΥΚΗΝΕΣ

Ο Ερρίκος Σλήμαν ξεκινά τη μεγάλη ανασκαφή, που αποκάλυψε τους πέντε τάφους του Ταφικού Κύκλου Α.



1884/5

ΤΙΡΥΝΘΑ

Ο Ερρίκος Σλήμαν διενεργεί εκτεταμένες ανασκαφές.



1999

ΜΥΚΗΝΕΣ

ΤΙΡΥΝΘΑ

Εγγραφή στον Κατάλογο Μνημίων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO.

Μορφές μέσα στους αιώνες

Έδρα του άνακτα και της πολιτικής εξουσίας, χώρος διοίκησης και διαμονής πολλών αξιωματούχων, αλλά και των μελών του ιερατείου...

...όπως φαίνεται, πέρα από την λειτουργία ιερών και χώρων λατρείας εντός των οχυρωμένων λόφων, οι Μυκήνες αλλά και η Τίρυνθα, φιλοξενούσαν καθημερινά ξένες αντιπροσωπείες, εμπόρους, βιοτέχνες και πλήθος κόσμου.



4. Χρυσό διάδημα με έκτυπη διακόσμηση. Ταφικός Κύκλος Α, τάφος III. 16ος αι. π.Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.



ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΖΑΚΙ



Ο **Περσέας**
ήταν ο πρώτος μυθικός
βασιλιάς των Μυκηνών.

Ο μέγιστος ήρωας
Ηρακλής
και ο βασιλιάς
Ευρυσθέας
ήταν εγγονοί του.



Ο Ηρακλής βρέθηκε για δώδεκα χρόνια στην υπηρεσία του Ευρυσθέα, βασιλιά της Τίρυνθας, ύστερα από χρησμό του Μαντείου του Δελφών, για να πραγματοποιήσει τους δώδεκα άθλους και να εξαγνιστεί μετά τη μανιακή δολοφονία των παιδιών του.



Τα παιδιά του,
Ηλέκτρα και **Ορέστης**
εκδικήθηκαν σκοτώνοντας τη μητέρα τους.

Οι **Ατρείδες**

ήταν η τραγική οικογένεια
που διαδέχθηκε
τους Περσείδες.

Ο βασιλιάς **Αγαμέμνων**,
αρχιστράτηγος των Ελλήνων
στον Τρωικό πόλεμο,
βρήκε τραγικό θάνατο
από τη γυναίκα του Κλυταιμνήστρα,
επιστρέφοντας στις Μυκήνες
μετά την εκστρατεία.

ΕΝΘΟΥΣΙΩΔΕΙΣ ΕΞΕΡΕΥΝΗΤΕΣ



Edward Dodwell

(1767–1832)

Ο Ιρλανδός αρχαιολόγος και ζωγράφος το 1805 επισκέπτεται και απαθανατίζει το ερειπωμένο κάστρο του Αγαμέμνονα και κυρίως την Πύλη των Λεόντων, ενώ σπηλιτεύει την αρπαγή αρχαιοτήτων από τους περιηγητές.



Ο Γερμανός Ερρίκος Σλήμαν

υπήρξε ο πρώτος μεγάλος ανασκαφέας των Μυκηνών και της Τίρυνθας. Αν και αμφιλεγόμενες, οι έρευνές του σηματοδοτούν την απαρχή της αποκάλυψης της μυκηναϊκής εποχής.



Ο βασιλιάς Όθωνας

ζήτησε από τον Γενναίο Κολοκοτρώνη να τον συνοδεύσει στις Μυκήνες. Ούτε ο στρατηγός όμως ούτε οι κάτοικοι ήξεραν πού βρίσκονται τα αρχαία. Τότε ρώτησε τους χωρικούς αν είχαν δει ξένους περιηγητές στην περιοχή και έτσι εντόπισε τον χώρο κοντά στο χωριό Χαρβάτι.



Πολλοί ντόπιοι δούλεψαν στην ανασκαφή. Ο Σλήμαν έδινε 5 λεπτά για κάθε αξιόλογο αντικείμενο που του έφερναν οι εργάτες (το ημερομίσθιο του φύλακα αρχαίων ήταν 1 δραχμή). Η ανασκαφή στις Μυκήνες κόστισε στον ίδιο 30.000 δρχ. και στην Αρχαιολογική Εταιρεία 4.000 δρχ.

ΜΑΧΙΜΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ



Ο αρχαιολόγος Χρήστος Τσουντας (1857–1934)

Ο θεμελιωτής της αρχαιολογικής επιστήμης στην Ελλάδα συνέβαλε στη συστηματική αποκάλυψη και μελέτη της ελληνικής προϊστορίας, του νεολιθικού, κυκλαδικού και μυκηναϊκού πολιτισμού. Ως μέλος της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, διηγήρησε από το 1886 ανασκαφές στις Μυκήνες, την Τίρυνθα και τη Λακωνία.



Σημαντικοί Έλληνες αρχαιολόγοι, όπως οι Ιωάννης Παπαδημητρίου, Γεώργιος Μυλωνάς και Σπύρος Ιακωβίδης, μέλη της Αρχαιολογικής Εταιρείας, συνέχισαν και επέκτειναν τις έρευνες κατά τον 20ό αι.

Ένα μνημείο γεννιέται

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός περνά στη σφαίρα του μύθου τους επόμενους αιώνες. Τα επιβλητικά ανάκτορα και οι μεγαλοπρεπείς τάφοι εξαφανίζονται κάτω από το χώμα και τη βλάστηση και μόνο τα αρχαία τείχη ξεχωρίζουν από μακριά. Σε έγγραφα των Βενετών ο μικρός οικισμός στην περιοχή της Τίρυνθας αναφέρεται ως «παλαιό Ναύπλιο» (Naroli vecchio).



Εικ.5. Ο Βρετανός σκιτσογράφος της εφημερίδας «Illustrated London News» σχεδιάζει την Πύλη των Λεόντων στις Μυκήνες, 19ος αι.

ΤΑ ΛΙΟΝΤΑΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΥΝ ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ

Τον 18ο και 19ο αιώνα, πολλοί περιηγητές θα επισκεφθούν την περιοχή.

Ανάμεσά τους και ο διαβόητος λόρδος Έλγιν, ο οποίος το 1802 προσπάθησε να πάρει μαζί του το ανάγλυφο των λιονταριών από την Πύλη των Λεόντων, αλλά δεν τα κατάφερε και εγκατέλειψε την ιδέα.



Την Πύλη των Λεόντων ανακάλυψε τυχαία ένας Βενετός αρχιτέκτονας που αναζητούσε μεγάλους λίθους για την οχύρωση του Παλαμψιδίου στο Ναύπλιο.



Εικ. 6. Ομοίωμα λιονταριού από ελεφαντόδοντο, 13ος αι. π.Χ. Μουσείο Μυκηνών.



Εικ 7. Οι αρχαιότητες που ανακάλυψε ο Ερρίκος Σλήμαν στις Μυκήνες παρουσιάζονται σε έκθεση στην Αθήνα.

EXHIBITION AT ATHENS OF THE MYCENAE TREASURES DISCOVERED BY DR. SCHLIEMANN

28 Νοεμβρίου 1876

Ὁ θησαυρὸς οὗτος ἀρκεῖ μόνος νὰ πληρώσῃ μέγα μουσεῖον [...] Ἐπειδὴ ἐργάζομαι ἐξ ἀγνοῦ καὶ μόνου ἔρωτος πρὸς τὴν ἐπιστήμην, οὐδεμίαν ἔχω ἀπαιτήσιν καὶ εἰκότως ἐπὶ τοῦ θησαυροῦ τούτου, ὃν παρέχω μετ' ἀπείρου ἐνθουσιασμοῦ ἄθικτον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

ἔρρωσο.
Ἑρρίκος Σχλίεμανν

Ερρίκος Σλήμαν, Τηλεγράφημα προς τον βασιλιά Γεώργιο Α', 28 Νοεμβρίου 1876¹⁸.

ΑΝΤΙΚΡΥΣΑ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ!

Στον Ταφικό Κύκλο Α βρέθηκαν 19 σκελετοί και κτερίσματα από χρυσό βάρους 40 κιλών, δικαιολογώντας τον χαρακτηρισμό των Μυκηνών από τον Όμηρο ως «πολύχρυσων»¹⁹.



Τα εντυπωσιακά ευρήματα οδηγούν τον Σλήμαν στη βεβαιότητα ότι βρήκε «τους σκελετούς του Αγαμέμνονα, της Κασσάνδρας, του Ευρυμέδοντα και των μελών της οικογένειας του Πέλοπα».

Η περίφημη «Μάσκα του Αγαμέμνονα»

ανήκει στην πραγματικότητα

σε ηγεμόνα του 16ου αι. π.Χ.,

και όχι στον μυθικό αρχηγό των Αχαιών,

ο οποίος υποτίθεται ότι έζησε τον 12ο αι. π.Χ.



Η μέριμνα του ελληνικού κράτους εδραιώνεται με την ίδρυση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας το 1833 και τη συνεργασία με την Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία για τη διεξαγωγή συστηματικής έρευνας στην ακρόπολη και την περιοχή των Μυκηνών²⁰.

Ο Σλήμαν ανέσκαψε στην Τίρυνθα μαζί με τον Γερμανό Wilhelm Dörpfeld και επόπη τον Δημήτριο Φίλιο το 1884–1885²¹. Συστηματική έρευνα στην ακρόπολη της Τίρυνθας διεξάγει το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο από το 1967 μέχρι σήμερα σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Ο μυκηναϊκός πολιτισμός είναι ο πρώτος μεγάλος ελληνικός πολιτισμός, που αναπτύχθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα κατά την ύστερη Εποχή του Χαλκού (1600–1100 π.Χ.)

Δυνατά χέρια, κοφτερά μυαλά

Τα μεγάλα τεχνικά έργα της περιόδου είναι ενδεικτικά του υψηλού επιπέδου τεχνογνωσίας των Μυκηναίων στη μηχανική και την υδραυλική.

Τα «κυκλώπεια» τείχη έχουν κατασκευαστεί από αδρά κατεργασμένους ογκόλιθους, ενώ τα κενά γεμίζονταν με μικρές πέτρες που εξασφάλιζαν τη συνοχή και τη σταθερότητα. Οι οχυρώσεις ενισχύονταν από πύργους, οξυκόρυφες σήραγγες που χρησίμευαν ως αποθήκες, και καθόδους που οδηγούσαν σε υπόγειες κρήνες με πόσιμο νερό.



8. Η πρόσβαση προς την υπόγεια δεξαμενή στην ακρόπολη των Μυκηνών.



9. Οι περίφημες Γαλαρίες της Τίρυνθας.



Εξαιρετικό δείγμα θολωτού τάφου αποτελεί ο γνωστός ως «Θησαυρός του Ατρέα» στις Μυκήνες, που είναι και ο μεγαλύτερος όλων²².

Το «κλειδί» βρίσκεται στην κορυφή

Οι θολωτοί τάφοι των Μυκηναίων ηγεμόνων αποτελούν κατασκευαστικό άθλο.

Ο μακρύς δρόμος οδηγεί στον ταφικό θάλαμο. Η είσοδος είναι μνημειώδης, με μονολιθικό ανώφλι και υπέρθυρο με ανακουφιστικό τρίγωνο. Ο θόλος είναι χτισμένος κατά το εκφορικό σύστημα που του δίνει μορφή κυψέλης. Το άνω τμήμα κλείνει με μια μεγάλη στρογγυλή πέτρα, το λεγόμενο κλειδί. Η όλη κατασκευή καλυπτόταν άλλοτε με τεχνητή επίχωση από χώμα, τον τύμβο.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★1

«...είδα τα ερείπια των Μυκηνών σε μια πλευρά των αντικρινών λόφων — και προπαντός θαύμασα μία από τις πύλες της πόλης, οικοδομημένη με γιγαντιαία κομμάτια βράχων. Δύο κολοσσιαία λιοντάρια χωρίς κεφάλια, σκαλισμένα από τις δύο πλευρές της πύλης, είναι το μόνο της στόλισμα. Στέκονται ορθά, το ένα εναντίον του άλλου, όπως τα λιοντάρια που υποστηρίζουν τα οικόσημα των παλαιών ιπποτών μας. Δεν υπάρχει πουθενά, μήτε και στην Αίγυπτο, μια τόσο επιβλητική αρχιτεκτονική [...]

Κι ένα παιδί ολόγυμνο, ένας βοσκός, μου 'δειχνε μέσα σ' αυτή τη μοναξιά τον τάφο του Αγαμέμνονα και τα ερείπια των Μυκηνών.

François-René de Chateaubriand,
Ταξίδι στην Ελλάδα, 1806
(μτφρ. Ανδρ. Καραντώνης 2010).



13. Γιώργος Ζογγολόπουλος, «Κυκλώπειο», 1965–1966.

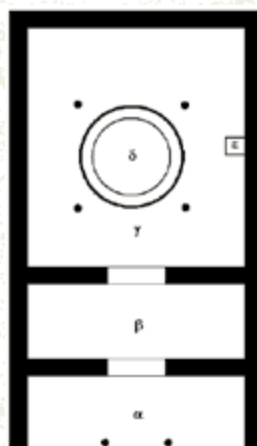


10. Βάση επιτύμβιας στήλης με σπείρες. Ταφικός κύκλος Β, 16ος αι. π.Χ.



11. Επιτύμβια στήλη με παράσταση κυνηγιού και άρματος. Ταφικός κύκλος Α, 16ος αι. π.Χ.

Οι επιτύμβιες στήλες ως σήμα ενός τάφου αποτελούν μία ταφική πρακτική που μαρτυρείται για πρώτη φορά στους ταφικούς Κύκλους Α και Β και υιοθετείται από τις επόμενες γενιές.



«Σήμα» προγόνων



12. Στήλη του Δεξιλέω, Κεραικός, 394 π.Χ.
Σχέδιο στην εφημερίδα «Εστία», 1876.

Μέγαρο: το κέντρο του ανακτόρου

Η μυκηνναϊκή αρχιτεκτονική θεωρείται ο πρόδρομος της αρχιτεκτονικής των μεταγενέστερων ναών της κλασικής αρχαιότητας.

Ανάμεσα στο μυκηνναϊκό μέγαρο και σε έναν ναό εν παραστάσει υπάρχουν χαρακτηριστικές ομοιότητες και αναλογίες²³.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Ο πολιτισμός των λιονταριών

Η μεγαλιθική Πύλη των Λεόντων θεωρείται ως το παλαιότερο δείγμα μνημειώδους γλυπτικής στην Ευρώπη.

Το κατώφλι, το ανώφλι και οι παραστάδες της πύλης είναι μονολιθικές, δηλαδή αποτελούνται από έναν ενιαίο λίθο, ενώ ψηλότερα το ανακουφιστικό τρίγωνο²⁴ διακοσμούν δύο επιβλητικά αντικριστά λιοντάρια.



14. Η Πύλη των Λεόντων, Μυκήνες.



15. Τοιχογραφία από το ανάκτορο της Τίρυνθας, 13ος αι. π.Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Πολύχρωμες τοιχογραφίες

...κοσμούσαν τα μυκηναϊκά ανακτορικά κέντρα και εντυπωσίαζαν τους επισκέπτες. Σήμερα, αν και σώζονται πολύ αποσπασματικά, μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τα ήθη, τα έθιμα και την καθημερινότητα της εποχής.

« Τα λιοντάρια είχαν χαθεί από χρόνια ούτε ένα δεν βρισκόταν σ' όλη την Ελλάδα ή μάλλον ένα μοναχικό, κυνηγημένο, κάπου είχε κρυφτεί στην Πελοπόννησο χωρίς ν' απειλεί πια κανέναν ώσπου το σκότωσε κι αυτό ο Ηρακλής. Ωστόσο η θύμηση των λιονταριών ποτέ δεν έπαψε να τρομάζει τρόμαζε η εικόνα τους σε θυρεούς και ασπίδες τρόμαζε τ'ομοιώμά τους στα μνημεία των μαχών τρόμαζε η ανάγλυφη μορφή τους στο πέτρινο υπέρθυρο της πύλης. Τρομάζει πάντα το βαρύ μας παρελθόν τρομάζει η αφήγηση όσων έχουν συμβεί καθώς τη χαράζει η γραφή στο υπέρθυρο της πύλης που καθημερινά διαβαίνουμε

Τίτος Πατρίκιος, «Η πύλη των λεόντων», 2002. »

ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Περιοδική έκθεση, 2019

ΠΙΚΑΣΟ
ΚΑΙ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ



ΓΡΑΜΜΗ
ΚΑΙ
ΠΗΛΟΣ

Ο μεγάλος καλλιτέχνης του 20ού αι. Πάμπλο Πικάσο εμπνέεται σε μεγάλο βαθμό από τον κρητομυκηναϊκό πολιτισμό και τον ελληνικό κόσμο.

...Με διαχρονική ακτινοβολία ★2

τῶν εκατὸν νηῶν ἦρχε
κρείων Ἀγαμέμνων

Ομήρου, *Ιλιάδα*, Β 576.



16. Πήλινη πινακίδα Γραμμικής Β' γράφης. MM 2066²³.

Η Γραμμική Β' Γραφή περιλαμβάνει 89 συλλαβογράμματα, που αναπαριστούν συλλαβές με φωνητική αξία, και περίπου 260 ιδεογράμματα (ή λογογράμματα).

Σωτήριες πυρκαγιές!

Οι πήλινες πινακίδες, που ήταν άψηπτες, χρησιμοποιούνταν για προσωρινή καταγραφή... σαν αρχαία σημειωματάρια. Κατά κανόνα δεν διατηρούνταν στο πέρασμα των αιώνων.

Μόνον ένας μικρός αριθμός σώθηκε μέχρι σήμερα: αυτές που κατά τύχη «ψήθηκαν» σε πυρκαγιές και έτσι διατηρήθηκαν. Στις Μυκήνες βρέθηκαν 90 πινακίδες Γραμμικής Β' γράφης, ενώ στην Τίρυνθα 18.

Και οι Μυκηναίοι έγραφαν!

Η γραφή τους ονομάστηκε από τους αρχαιολόγους Γραμμική Β'.

Δεκάδες πινακίδες έχουν βρεθεί στα μυκηναϊκά ανάκτορα. Τι έγραφαν όμως οι Μυκηναίοι; Ποιήματα; Ιστορίες για τα ηρωικά κατορθώματα των προγόνων τους; Όχι! Οι πινακίδες τους ήταν κατάστιχα από διοικητικές πράξεις: αποθήκες με προϊόντα, οργάνωση του προσωπικού των ανακτόρων, διανομή κτημάτων και υλικών, κ.ά.



17. Κарт ποστάλ του Chadwick σε Γραμμική Β' Γραφή, 7 Ιουνίου 1955.

Οι επιστήμονες πίστευαν αρχικά ότι η Γραμμική Β' Γραφή αντιστοιχούσε στη γλώσσα των Μινωιτών, όπως η Γραμμική Α'. Ο Βρετανός αρχιτέκτονας Michael Ventris και ο γλωσσολόγος John Chadwick θεώρησαν όμως ότι αποδίδει την ελληνική γλώσσα και έτσι κατάφεραν το 1952 να την αποκρυπτογραφήσουν.



Από την Ιλιάδα στο σήμερα!

Η αρχαία, νεότερη και σύγχρονη τέχνη αντλεί συχνά έμπνευση από τους μύθους που συνδέονται με τη μυκηναϊκή περίοδο. Ο βασιλικός οίκος των Ατρείδων, η «καταραμένη» οικογένεια των Μυκηνών, με περιπέτειες και έντονα πάθη, εμπνέουν ποιητές, δραματουργούς και καλλιτέχνες από τον Όμηρο μέχρι σήμερα...

Μνημειώδεις διάλογοι



ΕΛΛΑΔΑ

Αιγές



Η πρωτεύουσα της αρχαίας Μακεδονίας, όπου έχει αποκαλυφθεί το λαμπρό ανακτορικό συγκρότημα και οι τάφοι των Μακεδόνων βασιλέων, ανάμεσα στους οποίους και το ταφικό μνημείο που αποδίδεται στον βασιλιά Φίλιππο Β΄, πατέρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου.



ΕΛΛΑΔΑ

ακρόπολη του Γλα (ή Γλας)

Στην περιοχή του Κάστρου Βοιωτίας διατηρείται η μεγαλύτερη σε έκταση οχυρωμένη μυκηναϊκή ακρόπολη της Ελλάδος. Χτίστηκε γύρω στο 1300 π.Χ. για τον έλεγχο ενός γιγαντιαίου τεχνικού έργου: την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας. Πριν την αποξήρανση, η τοποθεσία ήταν νησί.



ΤΟΥΡΚΙΑ



αρχαιολογικός χώρος Τροίας

Τα κατάλοιπα της στενά συνδεδεμένης με τα ομηρικά έπη, τον Τρωϊκό Πόλεμο και τις Μυκήνες, αρχαίας πόλης αποκαλύφθηκαν επίσης από τον Ερρίκο Σλήμαν.

ΤΟΥΡΚΙΑ



Χατούσα

Η πρωτεύουσα των Χετταίων παρέμεινε το μεγαλύτερο πολιτικό και στρατιωτικό κέντρο έως την πτώση τους (12ος αι. π.Χ.). Οι ανασκαφές αποκάλυψαν ένα βασιλικό αρχείο με 10.000 πινακίδες σε σφηνοειδή ακκαδική γραφή, η οποία αποκρυπτογραφήθηκε το 1915. Εδώ σώζεται η «άλλη» Πύλη των Λεόντων.

Ένα μήνυμα του σήμερα...

«Γέφυρες» στο παρελθόν

Η εφευρετικότητα, οι καινοτομίες και οι τεχνικές γνώσεις των Μυκηναίων διαφαίνονται κυρίως μέσα από τα σπουδαία επιτεύγματά τους, στον τομέα της αρχιτεκτονικής, όπως οι ακροπόλεις με τις κυκλώπειες οχυρώσεις, οι θολωτοί τάφοι, αλλά και οι γέφυρες!

Οι αρχαιότερες γέφυρες της Ευρώπης και ίσως του κόσμου είναι μυκηναϊκές κατασκευές 3.400 ετών που έχουν χτιστεί με μεγάλων διαστάσεων λίθους. Μέχρι σήμερα έχουν εντοπιστεί 17 γέφυρες στην Αργολίδα, ορισμένες από τις οποίες βρίσκονται πολύ κοντά στις Μυκήνες και την Τίρυνθα και προφανώς διευκόλυναν την επικοινωνία και την πρόσβαση στις μεγάλες αυτές πόλεις.

Ένα από τα παλαιότερα και πιο χαρακτηριστικά δείγματα του είδους είναι η Γέφυρα του Αρκαδικού, γνωστή και ως Γέφυρα της Καζάρμας, με μήκος 22 μ., πλάτος 5,6 μ. και ύψος 4 μ., η οποία χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα.



18. Γέφυρα της Καζάρμας στην Αργολίδα (1300 π.Χ.).

...για ένα καλύτερο αύριο!

Στόχοι 2030 >



9 ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ,
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ
ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΜΕΣ



Δημιουργία ευέλικτων υποδομών,
προώθηση της βιώσιμης εκβιομηχάνισης
και προώθηση της καινοτομίας

σημειώσεις

1. «ἦνασσε πολυχρύσοιο Μυκίνης» (...ο Αἰγίστος... μες στην πολύχρυση βασιλευε Μυκίνα) (Ομήρου, *Οδύσεια*, γ 304).

2. Το όνομα του συνοδού είναι εμπνευσμένο από έναν χαλκουργό που καταγράφεται σε πινακίδες Γραμμικής Β' Γραφής του 13ου αι. π.Χ.

3. Η ιδιότητα του Αντίφαμου ως ακόλουθου εμπνέεται επίσης από τις πινακίδες, καθώς σε αυτές αναφέρονται στην τάξη των αξιωματούχων οι επέτες (egeta), δηλαδή οι «ακόλουθοι» ή «σύντροφοι».

4. Στην κορυφή της μυκηναϊκής ιεραρχίας βρισκόταν ο άνακτας (wa-na-ka), δηλαδή ο ηγεμόνας κάθε μυκηναϊκού κρατιδίου. Ο άνακτας κατοικούσε στο ανάκτορο, στο κέντρο της οχυρωμένης ακρόπολης.

5. Η περίμετρος του τείχους των Μυκηνών στη σημερινή του μορφή είναι 900 μέτρα και οχυρώνει μία έκταση 30.000 τ.μ. Το μέγιστο σωζόμενο ύψος του είναι 8,25 μ. και ο μέσος όρος του πλάτους του 5,5–6 μ., που όμως σε κάποια σημεία φτάνει και τα 8 μ. Μεγάλοι αδρά κατεργασμένοι λίθοι, τοποθετήθηκαν σε δυο σειρές, μία εσωτερική και μία εξωτερική, ο ένας πάνω στον άλλον χωρίς κάποιο συνδετικό υλικό μεταξύ τους. Ανάμεσα στις δύο σειρές των λίθων το κενό γεμίζει με μικρότερες πέτρες και χώμα.

6. Πρόκειται για τον Ταφικό κύκλο Α, έναν μεγάλο περίβολο που υπήρξε το βασιλικό νεκροταφείο των Μυκηναίων ηγεμόνων κατά τον 16ο αι. π.Χ. Περικλείει έξι μεγάλους λακκοειδείς τάφους, που σηματοδοτούνται με λίθινες επιτύμβιες στήλες, τα λεγόμενα σήματα. Εδώ βρέθηκαν πλούσια και πολύτιμα κτερίσματα. Οι Μυκηναίοι ηγεμόνες θεώρησαν αυτές τις σπουδαίες ταφές ως μνημείο των ένδοξων προγόνων τους και το χρησιμοποίησαν για την νομιμοποίηση της δικής τους εξουσίας, όπως φαίνεται από την οικοδόμηση του τείχους της ακρόπολης γύρω από τους Ταφικούς Κύκλους, αλλά και από τις κατοπινές αναφορές στον βασιλικό οίκο των Ατρείδων στα Ομηρικά Έπη.

7. Το ανάκτορο ήταν ένα μεγάλο οικοδομικό συγκρότημα, καθώς ήταν η κατοικία του ανώτατου άρχοντα, του άνακτα, αλλά και το κέντρο της διοίκησης κάθε μυκηναϊκού κρατιδίου. Περιελάμβανε πολλά διαμερίσματα και παραρτήματα, αλλά ο πυρήνας του συγκροτήματος ήταν το *μέγαρο*. Το μυκηναϊκό μέγαρο αποτελείται από τρεις αίθουσες: ένα πρόπυλο με κίονες στην είσοδο, τον πρόδρομο και τον δόμο, δηλαδή την κύρια αίθουσα που είχε κυκλική εστία στη μέση και κοσμούνταν με τοιχογραφίες.

8. Στις Μυκίνες διατηρείται ένα συγκρότημα από κτήρια με εργαστηριακή χρήση, τα οποία σχετίζονται με το μονοπωλιακό σύστημα διοίκησης των Μυκηναίων. Τα λεγόμενα «Κτήριο των Καλλιτεχνών», η «Οικία των Κίονων», τα «Κτήρια Γ» και «Δ» στις Μυκίνες εξυπηρετούσαν τους τεχνίτες που εργάζονταν για τα ανάκτορα, χρησίμευαν για την αποθήκευση πρώτων υλών, υλικών και προϊόντων, κ.ά.

9. Βλ. παρακάτω, σελ. 20 και σημ. 22.

10. Η ύπαρξη τοξωτών στον μυκηναϊκό στρατό επιβεβαιώνεται και στις πινακίδες Γραμμικής Β' γραφής όπου αναφέρονται, μεταξύ άλλων, τοξότες (to-ko-so-te).

11. Το όνομα είναι εμπνευσμένο από τον Μεγαπένθη, τον γιο του Προίτου, πρώτου βασιλιά της Τίρυνθας που είχε αναθέσει, σύμφωνα με τον μύθο,

στους Κύκλωπες το χτίσιμο των τειχών της πόλης.

12. Πausanias, *Ελλάδος Περιήγησις, Κορινθιακά, II*, 25:8.

13. Βλ. παραπάνω, σημ. 7. Στον δόμο του μεγάρου της Τίρυνθας υπήρχε μεγάλη εστία, διαμέτρου 3 μ., περιβαλλόμενη από τέσσερις κίονες, ενώ στον ανατολικό τοίχο της αίθουσας βρισκόταν ο θρόνος του ηγεμόνα.

14. Ο λεγόμενος «Δυτικός Προμαχώνας» είναι το μοναδικό τμήμα του τείχους με καμπύλο περίγραμμα. Είχε αμυντικό χαρακτήρα και η καμπύλη πορεία της εσωτερικής σκάλας δεν άφηνε περιθώρια κάλυψης στους εισβολείς.

15. Οι σύριγγες ήταν ειδικά σχεδιασμένοι διάδρομοι με εκφορικό σύστημα δόμησης (βλ. παραπάνω, σημ. 9), που εξασφάλιζαν ασφαλή και συνεχή ανεφοδιασμό σε νερό, από υπόγειες πηγές που βρίσκονταν εκτός της ακρόπολης.

16. Οι γαλαρίες βρίσκονται στο ανατολικό και νότιο σκέλος του τείχους της Άνω Ακρόπολης: αποτελούνται από έναν μακρύ διάδρομο, στον οποίο εφάπτεται σειρά υπέργειων δωματίων, με εκφορικό τρόπο στέγασης.

17. Μία παραλλαγή του μύθου σχετικά με την ονομασία των Μυκηνών αναφέρει ότι εκεί έπεσε ο *μύκης* (η θήκη) του ξίφους του Περσέα.

18. «Εὖρον ἐν τοῖς τύμβοις ἄπειρον θησαυρὸν ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ. Ὁ θησαυρὸς οὗτος ἀρκεῖ μόνος νὰ πληρώσῃ μέγα μουσεῖον, ὅπερ ἔσται τὸ λαμπρότερον τῶν ἐπὶ τοῦ κόσμου, καὶ ὅπερ καθ' ὅλους τοὺς ἐπιόντας αἰῶνας θέλει ἐλκύει ἐν Ἑλλάδι μυριάδας ξένων ἐκ πάσης χώρας. Ἐπειδὴ ἐργάζομαι ἐξ ἄγνου καὶ μόνου ἔρωτος πρὸς τὴν ἐπιστήμην, οὐδεμίαν ἔχω ἀπαίτησιν καὶ εἰκότως ἐπὶ τοῦ θησαυροῦ τούτου, ὃν παρέχω μετ' ἀπείρου ἐνθουσιασμοῦ ἡθικτον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶθε, Μεγαλειότατε, σὺν Θεῷ οἱ θησαυροὶ οὗτοι νὰ γίνωσιν ο ἄκρογωνιαίος λίθος ἀπείρου ἔθνικοῦ πλοῦτου.» Βλ. σχετικά Κ. Πασχαλίδης, «“(…) ἔρρωσθ. Ἐρρῖκος Σχλιέμανν”». Η ανακάλυψη του Μυκηναϊκού πολιτισμοῦ και η δημιουργία του 'Μυκηναίου Μουσείου' μέσα από τις αναφορές των πρωταγωνιστῶν της», στο Κ. Κοπανιάς–Γ. Παπαδάτος (επιμ.), *Κυδάλιμος: Τιμητικός τόμος για τον καθηγητὴ Γεώργιο Στυλ. Κορρέ*, τομ. 4, Αθήνα 2020, 101.

19. Η ανασκαφή του Σλήμαν κράτησε 5 μήνες το 1876. Είχαν προηγηθεί έρευνες που ίδιού στο χώρο, χωρίς άδεια, ήδη από το 1874. Ο αυτοδίδακτος αρχαιολόγος Παναγιώτης Σταματάκης, επόπτης εκ μέρους της Αρχαιολογικής Εταιρείας της ανασκαφής του Σλήμαν, αποκάλυψε την επόμενη χρονιά τον έκτο τάφο του Ταφικού Κύκλου Α, ενώ συνέχισε την ανασκαφική έρευνα μέχρι το 1883. Οι λακκοειδείς τάφοι που σηματοδοτούνταν με λίθινες επιτύμβιες στήλες, περιείχαν οικογενειακές ταφές, με ιδιαίτερα πλούσια κτερίσματα, τα οποία δεν αφήνουν αμφιβολία ότι πρόκειται για βασιλικές ταφές.

20. Το διάστημα 1920–1950 παραχωρήθηκε δικαίωμα ανασκαφών και στη Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή με τον αναγνωρισμένο αρχαιολόγο Alan J.B. Wace και κατόπιν τους William. D. Taylour και Elizabeth French, οι οποίοι έφεραν στο φως μεταξύ άλλων τα εντυπωσιακά ευρήματα των λεγόμενων «Ναού» και «Δωματίου με την τοιχογραφία».

21. Ο Dörpfeld πραγματοποίησε μικρής κλίμακας ανασκαφές στην Τίρυνθα έως τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο με συνεργάτες τους Georg Karo και Kurt

Müller, αρχαιολόγους του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου της Αθήνας.

22. Ο γνωστός «θησαυρός του Ατρέα», ο πιο εντυπωσιακός από τους εννέα θολωτούς τάφους που έχουν βρεθεί συνολικά στις Μυκίνες, βρίσκεται στα ΝΔ της ακρόπολης. Είναι βέβαιο ότι χρησιμοποιήθηκε για την ταφή κάποιου σημαντικού μέλους της βασιλικής οικογένειας των Μυκηνών, αλλά δεν έχει ταυτιστεί με τον τάφο του Αγαμέμνονα ή του Ατρέα, του μυθικού γενάρχη του βασιλικού οίκου των Μυκηνών. Ήδη από την εποχή του περιηγητή Πausanias (2ος αι. μ.Χ.) το μνημείο αναφερόταν ως «θησαυρός», δηλαδή ως θησαυροφυλάκιο του Ατρέα και για το λόγο αυτό μέχρι σήμερα ο τάφος είναι γνωστός και ως «θησαυρός του Ατρέως» ή «τάφος του Αγαμέμνονα». Η πρόσβαση στον τάφο γινόταν μέσω ενός επιβλητικού δρόμου (36 x 6 μ.). Ο κυκλικός θάλαμος του τάφου έχει διάμετρο 14,60 μ. και ύψος 13,40 μ., ενώ καλύπτεται με κυψελοειδή θόλο από 33 αλληπάλληλες σειρές από αμυγδαλόλιθους, τέλεια συναρμολογημένους ώστε η κάθε μία σειρά να εξέχει ελάχιστα προς τα μέσα σε σχέση με την κατώτερη στρώση (*εκφορικό σύστημα*).

23. Και στις δύο περιπτώσεις παρουσιάζεται ορθογώνια κάτοψη με τριμερή διαίρεση: η πρόσταση με τους κίονες στους ναούς θυμίζει το πρόπυλο των μυκηναϊκών ανακτόρων, η πρόναος παραπέμπει στον πρόδρομο του μεγάρου και το κύριο δωμάτιο, ο σπικός, θυμίζει την κυρίως αίθουσα του μυκηναϊκού μεγάρου, τον *δόμο*.

24. Το λεγόμενο (ανα)κουφιστικό τρίγωνο, πάνω από το υπέρθυρο, μεταφέρει το κέντρο βάρους των υπερκείμενων λίθων στα πλάγια. Στην ανάγλυφη σύνθεση της τριγωνικής πλάκας της Πύλης των Λεόντων, τα δύο λιοντάρια πατούν πάνω σε δύο αμφίκιους βωμούς, ενώ ανάμεσα τους υψώνεται κίονας.

25. Στην συγκεκριμένη πινακίδα Γραμμικής Β' Γραφής αναφέρεται η Σιτοπότνια, θεά που προστατεύει τους καρπούς, καθώς και εξειδικευμένοι τεχνίτες για την κατεργασία της μηλε υαλόμαζας, υλικού που χρησιμοποιούνταν για την κατασκευή κοσμημάτων (1250–1180 π.Χ.).

βιβλιογραφία

Βασιλικού Ντ., *Ο μυκηναϊκός πολιτισμός*, Αθήνα 1995 (1η έκδ.), 2019 (2η έκδ.) (και σε ηλεκτρ. έκδ.).

Δημακοπούλου Κ. (επιμ.), *Τροία, Μυκίνες, Τίρυνς, Ορχομενός: Εκατό χρόνια από το θάνατο του Ερρίκου Σλήμαν* (κατ. έκθ.), Αθήνα 1990.

Ιακωβίδης Σπ., *Αί μυκηναϊκά άκροπόλεις: Πανεπιστημιακά παραδόσεις*, Αθήνα 1973.

Ιακωβίδης Σπ.Ε., *Μυκίνες–Επίδαυρος–Αργος–Τίρυνς–Ναύπλιον: Πλήρης οδηγός για τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους της Αργολίδας*, Αθήνα 1995.

Ιακωβίδης Σπ.Ε., «Μυκίνες», στο Α.Γ. Βλαχόπουλος (επιμ.), *Αρχαιολογία: Πελοπόννησος*, Αθήνα 2012, 148–157.

Λαγογιάννη-Γεωργακαράκου Μ.–Κουτσογιάννης Θ. (επιμ.), «Δι' αὐτά πολέμῃσμεν»: *Αρχαιοίτες και Ελληνική Επανάσταση* (κατ. έκθ.), Αθήνα 2019.

Λαμπρινουδάκης Β.Κ., *Αργολίδα. Αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία της Αργολίδας: Μυκίνες, Ηραίο, Αργος, Τίρυνς, Ναύπλιο, Επίδαυρος*, Αθήνα 1990 (1η έκδ.).

Μυλωνάς Γ.Ε., *Πολύχρυσοι Μυκῆναι*, Αθήνα 1983.

Παλαιολόγου Ε., «Μυκίνη ευρύγυια»: Η περιοχή πέριξ των Μυκηνών», στο Βλαχόπουλος Α.Γ. (επιμ.), *Αρχαιολογία: Πελοπόννησος*, Αθήνα 2012, 158–161.

Παπαδημητρίου Α., *Τίρυνς: Ιστορικός και αρχαιολογικός οδηγός*, Αθήνα 2001.

Παπαδημητρίου Α., «Μυκίνες», στο Ε. Κόρκα κ.ά. (επιμ.), *Ελλάδα: Μνημεία και χώροι παγκόσμιας κληρονομιάς*, Αθήνα 2009, 138–159.

Παπαδημητρίου Α., *Μυκίνες* [Κοινωφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση, Ο Κύκλος των Μουσείων 17], Αθήνα 2015 (και σε ηλεκτρ. έκδ.).

Παπαδημητρίου Α.–Σπαθάρη Ε., *Μυκίνες: Ταξιδεύοντας στον κόσμο του Αγαμέμνονα*, Αθήνα 2020.

Σπαθάρη Ε., *Μυκίνες: Ιστορικός και αρχαιολογικός οδηγός*, Αθήνα 2001.

Σπαθάρη Ε., *Αρχαιολογικό Μουσείο Μυκηνών*, Αθήνα 2003 (1η έκδ.).

Τσοῦντας Χρ., *Μυκῆναι καὶ μυκηναῖος πολιτισμός*, Αθήνα 1893.

Chadwick J., *Ο μυκηναϊκός κόσμος* (μτφρ. Κ.Ν. Πετρόπουλος), Αθήνα 1999.

Dickinson O.T.P.K., *Η πρόλευση του μυκηναϊκού πολιτισμού* (μτφρ. Α. Παπαδόπουλος), Αθήνα 1992 (1η έκδ.).

Dickinson O., *Αιγαίο: Εποχή του Χαλκού* (μτφρ. Θ. Ξένος), Αθήνα 2003.

French E., *Mycenae: Agamemnon's Capital: The Site and its Setting*, Stroud - Charleston 2002.

Iakovidis Sp.E.–Lavery J.–French E.B.–Ioannides Ch.–Shelton K.–Jansen A., *Archaeological Atlas of Mycenae*, Αθήνα 2003 (και σε ηλεκτ. έκδ.).

Kelder J.M., *The Kingdom of Mycenae: A Great Kingdom in the Late Bronze Age Aegean*, Βηθεσδά (Μέριλαντ) 2010.

Maran J.–Παπαδημητρίου Α., «Τίρυνθα», στο Βλαχόπουλος Α.Γ. (επιμ.),

Αρχαιολογία: Πελοπόννησος, Αθήνα 2012, 162–167.

Maran J.–Papadimitriou A., “Mycenae and the Argolid”, στο I.S. Lemos–A. Kotsonas (επιμ.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean*, τόμ. 2, Χόμποκεν 2020, 693–718.

Maran J.–Παπαδημητρίου Α., «Τέλος και αρχή: Η εκπληκτική ανάκαμψη της Τίρυνθας μετά την καταστροφή των ανακτόρων το 1200 π.Χ.», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 136 (2021), 30–43 (και σε ηλεκτ. έκδ.).

Nilsson M.P., *Όμηρος και Μυκίνες* (μτφρ. Ι.Κ. Μαζαράκης Αινιάν), Αθήνα 1989.

Ruipérez M.S.–Melena J.L., *Οι Μυκηναίοι Έλληνες* (μτφρ. Μ. Παναγιωτίδου), Αθήνα 1996.

Shelmerdine C.W. (επιμ.), *The Cambridge Companion to the Aegean Bronze Age*, Κέμπριτζ–Νέα Υόρκη 2008.

Treuil R.–Darcque P.–J.–Poursat Cl.–Touchais G., *Οι πολιτισμοί του Αιγαίου* (μτφρ. Ο. Πολυχρονοπούλου–Α. Φιλίππα–Touchais), Αθήνα 1996 (1η έκδ.).

Πηγές στο διαδίκτυο:

<https://whc.unesco.org/en/list/941/>

<https://archaeologicalmuseums.gr>

Ο αρχαιολογικός χώρος των Μυκηνών:

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2573

Οι Μυκίνες με drone: https://www.youtube.com/watch?v=xx_66wuam1o

3D αναπαραστάση: <https://www.youtube.com/watch?v=QG9v6A0A9HQ>

<https://mycenae.gr.wordpress.com>

Ο αρχαιολογικός χώρος της Τίρυνθας:

http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2382 <https://www.youtube.com/watch?v=czqwTCpDK0k>

Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, ανασκαφές Μυκηνών

<https://www.archetai.gr/index.php?p=exchavations&lang=/> Μυκίνες – ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ <https://argolikivivliothiki.gr/category/μυκίνες/>

πρόλευση εικόνων

Εξώφ.: ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

1. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

2. Παπαδημητρίου Α., 2015, σελ. 38–39.

3. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

4. ΥΠΠΟ/Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

5. 1842–1885. *Ελλάδα, ιστορική, εικονογραφημένη. Μια πλήρης συλλογή ιστορικών, τοπογραφικών και καλλιτεχνικών ντοκουμέντων.*

Με 280 γκραβούρες εποχής, Αθήνα, 1984.

Ίδρυμα Αικ. Λασκαρίδου. <https://el.travelogues.gr/item.php?view=57565>

6. ΥΠΠΟ/ΕΦΑ Αργολίδας/Μουσείο Μυκηνών

7. 1842–1885. *Ελλάδα, ιστορική, εικονογραφημένη. Μια πλήρης συλλογή ιστορικών, τοπογραφικών και καλλιτεχνικών ντοκουμέντων.*

Με 280 γκραβούρες εποχής, Αθήνα, 1984.

Ίδρυμα Αικ. Λασκαρίδου. <https://el.travelogues.gr/item.php?view=57636>
<https://el.travelogues.gr/item.php?view=57636>

8. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

9. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

10. ΥΠΠΟ/ΕΦΑ Αργολίδας/Μουσείο Μυκηνών

11. ΥΠΠΟ/Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

12. https://el.wikipedia.org/wiki/Στήλη_του_Δεξιλέω#/media/Αρχείο:Stele_Dexileos.JPG

13. <https://www.searchculture.gr/aggregator/edm/ZogopoulosF/000041-64080>

Ίδρυμα Γεώργιου Ζογγολόπουλου
<https://www.zongolopoulos.gr/erga-giorgos-zongolopoulos/031>

14. ΥΠΠΟ/ΔΑΜΕΕΠ

15. ΥΠΠΟ/Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

16. ΥΠΠΟ/ΕΦΑ Αργολίδας/Μουσείο Μυκηνών

17. <https://www.classics.cam.ac.uk/system/files/documents/55-06-07-chadwick-ventris.pdf>

18. https://el.wikipedia.org/wiki/Γέφυρα_του_Αρκαδικού#/media/Αρχείο:Kazarma_bridge.jpg



ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία υφεσco



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς



- Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
- Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
- Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ISBN 978-960-386-607-7